PORTUGEESCHE KERKBEELDJES VAN NOEMBA (ENDE).

DOOR

G. H. M. RIEKERK.

In het Tijdschr. Bat. Gen. XXIV, 1877, p. 520 vermeldt S. Roos, toenmaals Controleur op Soemba, dd. Oct. 1872 belast met een reis naar Ende (Flores), waarvan het Rapport aan de Regeering in genoemd artikel gepubliceerd is, dat in 1872 nog een Christen te Noemba leefde, die eenige weinige overblijfselen uit de omstreeks 1871 ingestort zijnde resten van een R.K. kerk aldaar bewaarde, n.l. een ivoeren Christus aan het kruis, een houten Maria-beeldje en nog vier andere beeldjes van ivoor.

Volgens Dr. G. P. Rouffaer in het Tijdschr. Nederl. Indië, Oud en Nieuw, VIII, p. 144 e.v., is de dubbel-kampong Saraboro-Kotakori, die tezamen de strandkampong Noemba op den vasten wal van Flores vormen, omstreeks 1630 gesticht door R.K. Noemba-Christenen van Poeloe Ende, die, na overval en vermoordding van de Portugeezen in het fort van dat eiland, gevlucht zijn.

Nadere dateering van de te Noemba opgerichte kerk is bij de schaarsche gegevens niet mogelijk.

Daar vermoedelijk door iconologen over den tijd van vervaardiging conclusies te trekken zijn, worden hier eenige photographieën van de door S. Roos bedoelde beeldjes gepubliceerd, zooals ik ze bij een bezoek aan Noemba in 1931 aantrof.

De Christus aan het kruis is niet van ivoor, doch van een stuk been, volgens den eigenaar, een Mohamedaanschen Noembanees, afkomstig van een potvisch (ngamboe). Het beeldje is 16 cm lang. De handen en voeten toonen een sponsachtig voorkomen aan den achterkant, als veelal in beenderuiteinden, door de bloedvatholten. Het beeldje zou niet geïmporteerd zijn, doch vroeger plaatselijk aangemaakt door een van de voorvaderen van den eigenaar. Het is grover van sculptuur dan de andere beeldjes.

In afwijking van het door Roos vermelde aantal trof ik verder

slechts drie ivoren beeldjes aan. De huidige eigenaar wist niets van het verloren gaan van een vierde beeldje.

Het grootste is een op de rechterknie knielende figuur van 9 cm hoogte, op een hol voetstuk. Het voetstuk heeft van voor vier zijden van een zeshoek, van achter de helft van een ellips. Aan den voorkant zijn twee kleine versche breukvlakken van afgeschilferde hoeken. De hoogte van het voetstuk is 2 cm, de grootste lengte 5 cm en de grootste breedte 4 cm. Het is de vraag of het werkelijk bij de knielende figuur behoort, als de eigenaar mij opgaf. Deze figuur heeft midden op het voorhoofd een bult of hoorn. In de holte van de linkermouw paste vroeger een losse ivoren hand, welke verloren is gegaan volgens mededeeling van den eigenaar.

De beide andere ivoren beeldjes zijn zittend slapende herdersjongens met sandalen, 10 cm hoog van voeten tot kruin. Op de linker schouder en op de linkerknie houden zij een lam. De rechterarm, waarop het hoofd rust, steunt op een waterkruik, die aan den gordel hangt. De beeldjes zijn niet geheel symmetrisch. Van het meest gave beeldje zijn de voeten afgebroken met versche breukvlakken. Zoowel de knielende figuur als de zittende beeldjes hebben in het ondervlak een diep, smal gat, waarmee ze op een houten pin vastgezet kunnen worden. In de knielende figuur zaten nog restanten van een houten pen.

Het houten beeld is een monniksbeeld met los hoofd. Het is links boven en van achter sterk door de witte mieren aangetast. Het is 22 cm hoog. Mijn zegsman wist niets van een ander houten beeldje, noch dat er een verloren zou zijn gegaan.

De beschreven beeldjes waren in een oude geelkatoenen doek gewikkeld en werden (met de restanten van een Portugeesch handschrift en de vlaggen, afgebeeld in de monografie van Jhr. B. C. C. M. M. van Suchtelen over „Endeh (Flores)”, 1921, p. 8) bewaard in een houten koffer in een vervallen, slechts ten deele bewoond huis van kampong Kotakori, vlak bij de plek, waar de kerk moet hebben gestaan.

De eigenaar, een Mohammedaan, deelde mede, dat de beeldjes elk een eigen naam hebben. Hij kon ze evenwel niet meer opgeven. In geval van ziekte in huis of vóór het ondernemen van handelstochten was hij gewoon een weinig sirih en pinang in den houten koffer te werpen onder het uitspreken van de taslimah. In het spraakgebruik werden ze aangeduid als „ana deo”, met het soorttelwoord „eko”.